

Kenniscentrum Begrijpend Lezen

Voor u gelezen in 2018

Samenvattingen van actueel internationaal wetenschappelijk onderzoek

www.kenniscentrumbegrijpendlezen.nl

Karlsson, J., Martin, L., Bruïne, de, A., & van den Broek, P. (2018). Training in verbanden leggen, en de invloed daarvan op het letterlijke en inferentiële tekstbegrip van goede en minder bekwame lezers. In J. van der Hoeven & B. Emans (Eds.), *Voor u gelezen in 2018. Lezen in de 21e eeuw. Samenvattingen van actueel internationaal wetenschappelijk onderzoek* (pp. 25-28).

Rotterdam: Kenniscentrum Begrijpend Lezen

Training in verbanden leggen, en de invloed daarvan op het letterlijke en inferentiële tekstbegrip van goede en minder bekwame lezers.

Josefine Karlsson, Lorena Martin, Amy de Bruïne, & Paul van den Broek

Voor u gelezen:

Amy Elleman (2017). Examining the impact of inference instruction on the literal and inferential comprehension of skilled and less skilled readers: A meta-analytic review. *Journal of Educational Psychology*, 109 (6), 761-781.

Bij tekstbegrip gaat het er niet alleen om de letterlijke betekenis te begrijpen maar ook impliciete boodschappen. Hiervoor is het nodig dat de lezer de vaardigheid heeft of ontwikkelt om teksten te interpreteren en verbanden te leggen. Uit deze metastudie blijkt dat deze vaardigheid valt te trainen bij zowel goede als minder bekwame leerlingen in het basisonderwijs en voortgezet onderwijs.

Inferentiële tekstverbanden

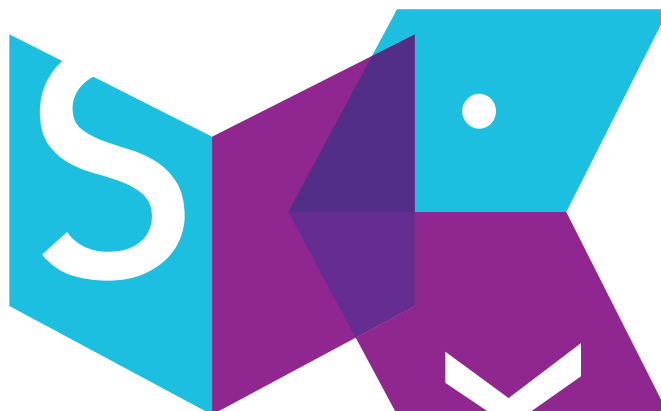
In elke vorm van communicatie moeten mensen zowel impliciete als letterlijke boodschappen begrijpen. Echter, in mondelinge en schriftelijke communicatie wordt

vaak informatie weggelaten, wat een gat in de boodschap vormt. Dit komt doordat de spreker of schrijver vertrouwt op contextuele aanwijzingen of veronderstelt dat de

ontvanger van het bericht al enige achtergrondkennis heeft. In de taalcanon (2012) geeft Verhagen het volgende voorbeeld. Als hij op het punt staat om weg te gaan, zegt zijn vrouw dat het regent. Zijn vrouw kan daarmee bedoelen dat ze Verhagen wil aanzetten om een paraplu te pakken. In ieder geval vat Verhagen het zo op (interpretatie) en hij pakt een paraplu, waarbij hij niet meer hoeft te vragen naar een reden, want die is al gegeven. Om een boodschap te kunnen interpreteren of een tekst te kunnen begrijpen zullen taalgebruikers en lezers net als in het voorbeeld een coherente mentale representatie van de boodschap of tekst vormen. Dit betekent in dit geval dat de taalgebruiker verder kijkt dan de letterlijke boodschap en probeert met behulp van een zogenaamd situatiemodel de niet expliciet gegeven betekenis te doorgronden. De kern van dat proces is dus het leggen van verbanden (*inference generation*) bij ontbrekende informatie waarbij de lezer de tekst vergelijkt met en integreert in andere teksten en achtergrondkennis. In het bovenstaande voorbeeld zou de boodschap dat het regent ook kunnen betekenen

dat de echtgenote voorstelt om de auto te pakken in plaats van de fiets, maar omdat Verhagen zijn vrouw goed kent en weet waar ze heen gaan, kiest hij voor de andere optie een paraplu meenemen.

Verbanden leggen is dus zeer belangrijk bij het begrijpen van teksten en het lijkt cruciaal voor beginnende lezers om deze vaardigheid te ontwikkelen. Echter niet alle beginnende lezers blijken verbanden te leggen wanneer ze een tekst lezen. Sommige kinderen lijken dicht bij de letterlijke betekenis van de tekst te blijven. Verschillende factoren kunnen hierbij een rol spelen, bijvoorbeeld een zwakke technische leesvaardigheid, een kleine woordenschat, of een beperkte capaciteit van het werkgeheugen. Ook zouden problemen met het gebruik van signaalwoorden of het toepassen van andere strategieën om verbanden te leggen in de tekst een rol kunnen spelen. Goede lezers daarentegen leggen verschillende soorten verbanden tijdens het lezen en creëren een dieper en uitgebreider begrip van de tekst.

In de meta-analyse van Amy Elleman wordt antwoord gegeven op de vraag of het mogelijk is om leerlingen in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs te trainen in het leggen van bovenstaande inferentiële tekstverbanden.

Onderzoeksofzet van Elleman

Met behulp van zoekmachines voor wetenschappelijke publicaties over onderzoek werden uiteindelijk 25 studies geselecteerd, die voldeden aan de selectiecriteria. Zo moest het gaan om interventiestudies op het gebied van inferenties voor leerlingen van groep 1 in het basisonderwijs tot het einde van het voortgezet onderwijs tussen 1950 en 2014. Door gegevens over het effect van de trainingen uit meerdere studies te analyseren, kunnen resultaten aan elkaar worden gerelateerd en kunnen algemene overkoepelende conclusies worden getrokken waarover meerdere studies het eens zijn. Het totaal aantal participanten in deze studies was 1752 afkomstig uit groep 2 tot en met de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Er werd geen interventie-onderzoek naar inferenties gevonden voor de bovenbouw van het voortgezet onderwijs.

Resultaten

De belangrijkste bevinding van Ellemans meta-analyse is dat interventies op het gebied van het leggen van inferentiële verbanden

zowel het begrijpend lezen van minder bekwame als goede lezers kunnen verbeteren. Daarbij hadden de interventies betrekking op 3 aspecten: het activeren en benutten van tekstaanwijzingen (text clues), het activeren en benutten van achtergrond- of voorkennis en controleren van het eigen leesproces. Bij tekstaanwijzingen werd leerlingen geleerd de essentie uit de tekst te halen. Bij de tweede categorie interventies werd leerlingen geleerd om achtergrondkennis die relevant is voor de tekst te activeren om uitgebreide gevolgtrekkingen mogelijk te maken. Bij de derde categorie werd leerlingen geleerd hun tekstbegrip tijdens het leesproces te volgen en controleren. Daardoor leren kinderen in te grijpen als ze iets niet begrijpen, zoals het herlezen van een woord of het leggen van een verband om de mentale representatie van de tekst compleet te maken. Al de bovenstaande interventies voor het aanleren van het herkennen van inferentiële verbanden hadden dus effect, al kon niet worden bepaald welke aanpak de meeste impact had.

Interessant daarbij was dat het trainen in het leggen van inferentiële verbanden verschillend uitpakt voor goede en minder bekwame lezers. Waar goede lezers alleen hun vaardigheden om deze verbanden te leggen verbeteren, verbeteren minder bekwame lezers daarnaast ook hun letterlijke tekst-begrip. Veel van de interventies waren

gericht op het vinden van informatie in een tekst en het integreren hiervan in voorkennis ten einde inferentiële vragen te beantwoorden. Het lijkt erop dat dit type interventie erg geschikt is voor minder bekwame lezers, omdat dit de aandacht richt op aspecten die ze anders niet zouden opmerken, waarbij tevens diepe tekstverwerking wordt gestimuleerd.

Naast het feit dat verschillende groepen lezers anders worden beïnvloed door het trainen van het leggen van verbanden, wijst Ellemans meta-analyse op de groepsgrootte als een factor die de effectiviteit van de training en instructies kan beïnvloeden. Kleine groepen van 10 of minder leerlingen lijken het meest effectief.

Aanbevelingen voor de onderwijspraktijk

In een aanvullend informeel gesprek met Amy Elleman kwamen een aantal aandachtspunten voor de onderwijspraktijk aan de orde:

Elleman benadrukte dat men soms onterecht denkt dat zwakke of minder bekwame lezers eerst alleen de basis van technisch lezen en letterlijke betekenisverlening moeten oefenen, voordat men overgaat naar meer complexe vaardigheden bij tekstbegrip zoals verbanden leggen. Letterlijke betekenisverlening is belangrijk voor verbanden leggen, en in dit artikel zien we dat deze vaardigheid ook getraind wordt als de vaardigheid van verbanden leggen wordt getraind. Zo zou je met het trainen van verbanden leggen twee vliegen in een klap kunnen slaan.

Bovendien zou de motivatie en het leesplezier van minder bekwame lezers kunnen worden gestimuleerd als er vaker gebruik gemaakt wordt van meer complexe instructie, omdat leerlingen dan worden uitgedaagd of omdat ze een succeservaring opdoen wanneer ze weer op eigen niveau lezen.

Een laatste aandachtspunt is de groepsgrootte. Instructie over inferentie in kleine groepen van 10 of minder leerlingen is effectiever dan in grotere groepen.

Bronnen

Verhagen, A. *Waarom drukt taal nooit precies uit wat je bedoelt?* Op de website Taalcanon. <http://www.taalcanon.nl/vragen/waarom-drukt-taal-nooit-precies-uit-wat-je-bedoelt>